

Felvezetés

2009 novemberében Veszprémben került sor a IX. Országos Neveléstudományi Konferenciára, amely egyfelől tematikusan illeszkedett a korábbi seregszemlék haladó hagyományaihoz, másrészt viszont – az integritás és integrálhatóság jegyében – rokon tudományterületek kutatásaiba is engedett némi bepillantást.

A konferencia tézisei azt sugallták, hogy a gyakran megoldhatatlannak tűnő pedagógiai problémák iskolai és iskolán kívüli okozói a megfelelő kulturális ismeretek és a nyelvi kompetenciák hiányára vezethetők vissza. Ezért kíváncsi, hogy az általunk művelt neveléstudományi szakterületeken túlmenően a rokon tudományok legújabb kutatási eredményeivel is tisztában legyünk – főként a pszichológia és az interkulturális nyelvészet világából. Mindezek útmutatóként szolgálhatnak az új, transznacionális és multikulturális közösségek oktatásában és nevelésében, minthogy ezek az élet-, beszéd-, kulturális közösségek már nem ismernek országhatárokat. A meghirdetett huszonhat témakörben 214 alkalommal hangzottak el beszámolók, előadások folyamatban lévő kutatásokról. Mindezek jelentős része rokoni szálat, időnként válaszokat is találhatott a plenáris előadásokban, amelyeket az Iskolakultúra jelen számában közreadunk.

Csépe Valéria akadémikus a szóhangsúly idegtudományi aspektusairól és a szóhangsúly-süketség következményeiről szolt; Pléh Csaba akadémikus tudás és kompetencia viszonyát vizsgálta a tanítás és tanulás folyamatában. Külföldi vendégelőadóink közül Georg Gombos professzor (Klagenfurti Egyetem) az inklúzió és exklúzió következményeit elemzi egy többnyelvűségre törekvő európai országban. Michael Byram professzor (Durhami Egyetem) tovább tágitja ezt a dimenziót a többkultúrú személyiségfejlesztés irányában: dolgozata az identitás és a kompetenciák látszólagos szembeállítását taglalja. Az alábbiakban kedvcsinálás céljából néhány gondolatot megmerítünk a különféle szaktudományok és a neveléstudomány kereszttízeiben.

Egyesek még emlékezhetnek rá, hogy korai orosz nyelvkönyveinkben egy ferde veszszóval jelölték a hangsúlyos szótagokat, amely jelentős könnyítésnek számított az élhangsúlyhoz szokott magyarfülü osztálytermek orosznyelv-tanításában. Ezt az eljárást akkor is, azóta is sokan gúnyolták ('hiszen a Pravdában nincsenek hangsúlyjelek'), pedig sokakat átlendített ez a metodikai fogás az első hosszabb orosz szavak megtanulási nehézségein (például: dosztoprimecsátelnoszty). Nincsenek persze hangsúlyjelek az angol szövegekben sem, mégsem találkozunk olyan, angoltanító szövegekkel, ahol a hangsúlyos szótag alá lenne húzva, vagy vastagon lenne szedve (tisztelt a ritka kivételnek), pedig az angolban is változó szóhangsúlyok 'nehezítik' a magyar ajkúak dolgát. Jól van-e ez így? Hogy mit mond minderről az alapkutatás, és hogy hová vezethet ez például a hallásértésben, azt Csépe Valéria fejti ki érdekes elméleti munkájában.

Tudás- és műveltségfelfogások csatája bontakozik ki Pléh Csaba nagyívű – irodalmi, filozófiai, pszichológiai és nyelvészeti szerzőkkel érvelő – cikkében, amely köntörfalazás nélkül az oktatás és nevelés legérzékenyebb pontjait veszi célba, és látványos kötéltánc után jut végső mondanivalójához. Mi a fontos a tudásban (és a műveltségben): az indoktrináció, vagy az 'utilis esse'; a 'tudni, mit', vagy a 'tudni, hogyan' dimenziói; a

taxatív tudás vagy a rejtett, intuitív tudás, és így tovább. Lehet hogy a tudásnak önmagában semmi haszna sincs (vagy csak Gribojedov árnya int: az ész bajjal jár!)? A szerző a szokványos kontrasztokon messze túljutva a tudást mint örömforrást világítja meg, amelynek iskolákban s neveltjeikben megfigyelhető kettős természete jósolható és igazolt polaritássá válhat mindazokban, akik érvelését végigkövetik.

Bár egyes pártok szerint Ausztria az osztrákoké, nyugati szomszédunk jónéhány őshonos kisebbséggel rendelkezik: kárnteni szlovén; burgenlandi horvát, magyar, roma; bécsi szlovák és cseh stb. Mindehhez a migrációban tucatnyi más forrásnyelv csatlakozik, különösen a nagyvárosokban, amelyeknek beszélőit tanulókként nehezen, különleges erőfeszítések közepette fogadja be az iskola. Gyógyítható-e az egynyelvűség? Felkészült-e a mai iskola a sokszínű nevelésre? Milyen a 'standard diák'? Mi a fejlesztő és felzárkóztató képzések szerepe? Ilyen és hasonló kérdésekre kaphatunk választ Georg Gombos munkájában, amely ausztriai kontextusban vizsgálja a kizárás és befogadás lehetőségeit egy saját nemzeti nevelésünkre emlékeztető iskolarendszerben.

Duna-menti környezetünkben a 'világméretű faluba' vezeti az olvasót Michael Byram előadásának szövege, aki rendkívüli következetességgel és részletességgel vizsgálja meg a 'több kultúrájú állampolgár', az interkulturális, többnyelvű személyiség létrejöttének feltételeit. Anglia és Szingapúr nevelési célkitűzései között oscillálva kutatja a nemzeti identitás, a nyelv és a transznacionális állampolgárra nevelés lehetőségeit. A nyelv szerepe a nemzetállamok létrejöttében és fenntartásában közismert, teljességét (közös nyelv és írott nyelvűség) az oktatási rendszer biztosítja. Ezt a rendszert éri manapság kihívás az európai integrációban, a világméretű migrációban, a transznacionális közösségek létrejöttében. A többnyelvű személyiség egyben több kultúrájú is – ennek lényegét a szerző ismert 'interkulturális kompetencia' modelljével mutatja be. A kritikai kulturális tudatosság fogalmának bevezetésével a transznacionális civil társadalmakból elmozdulhatunk a több kultúrájú civil társadalom irányába. Feltétel: több nyelv és kultúra (akár eltérő szintű) ismerete a saját nyelv és kultúra kritikus (át)értékelésével.

Cselekvésre készítő olvasást kíván:

Bárdos Jenő

a IX. ONK elnöke,

Pannon Egyetem, BTK, Angol-Amerikai Intézet